

Theater, een feest

Maarten Van Rompaey

Twee seizoenen hing deze slogan op een grote affiche aan de Antwerpse stadsschouwburg. Gelijk hebben ze. Samen, met leerlingen in een groep, groeien naar een productie toe is telkens weer een boeiend proces, een feest. Ook dit jaar startte ik een toneelklas. De eerstejaarscholieren van het Sint-Rita college uit Kontich komen op vrijwillige basis. Zoals ieder jaar krijgen die vijftien leerlingen eerst een training in algemene dramatische expressie. Na zo'n werkjaar tonen wij dan een eindproduct. Op onze school worden de leerlingen dan verder opgevangen per graad. Dan werken zij minder naar inhoud, maar streven naar een 'echt stuk'. Wat ik doe met de leerlingen van de eerste graad is niet vernieuwend; het bestaat al lang, maar het gebeurt van harte, geëngageerd en doorleefd. Essentieel is de vraag: welk soort toneel moet een schoolvereniging voortbrengen?

EEN EIGEN CREATIE

Een klein theater in Borgerhout creëerde een hele voorstelling met de woorden 'dada'. Het stuk ging over het dadaïsme. Misschien was het resultaat niet da(t), maar het proces was wel geweldig. Waarom? Omdat de tieners met deze voorstelling zelf hebben kunnen ontdekken wat ze allemaal kunnen uitdrukken met hun lichaam, hun spel,... met zichzelf.

Wanneer tieners worden uitgedaagd hun horizon te verruimen, komen er pas frisse ideeën, komt er voldoening. Vaak worden op scholen 'klassiekers' gebracht. Een leraar neemt het initiatief om een bestaand stuk te regisseren. Op zich is dit lovenswaardig, maar waar blijft de eigen inbreng van de leerlingen? Waarmee leren zij het meest? Wat heeft het publiek – zelfs al komt het alleen maar uit sympathie – aan een zoveelste kopie van *Romeo en Julia* in de versie van Dirk Tange? De tekst is knap, de bewerking is sterk, maar de regisseur heeft de taak om er met zijn groep iets nieuws aan toe te voegen. Zo niet, heb ik het al eerder gezien, is het niet boeiend.

Het publiek merkt of de leerlingen het stuk meester zijn of niet. Je hoeft helemaal geen toneelkenner te zijn om te zien wat echt doorleefd wordt, wat van de groep tieners zelf is. De spontaneïteit, de gedrevenheid en het ingeleefd spel komen veel beter over bij het publiek, ook bij de oma die alleen maar komt om haar kleinkind te steunen. Laat me duidelijk zijn: ik pleit niet voor schooltoneel dat alleen eigen creaties opvoert. Maar breng een stuk dat leeft. Dan wordt theater een feest. Dit alles is natuurlijk makkelijker gezegd dan gerealiseerd, denkt u wellicht. Eigenlijk niet.

GEWOON DOEN!

Vorig schooljaar startte ik dus met een nieuwe lichting eerstejaars. Van september tot aan de kerstexamens oefende ik de leerlingen in 'staan', improviseren, accepteren, dictie, ritme,... kortom er werd een basis gelegd. Vanaf het tweede trimester ging ik van start met de nieuwe creatie. Ik vertrok werkelijk vanuit het niets. Het enige wat op papier stond, was de synopsis: het raam-

werk van het verhaal lag vast. Zo zag het verhaal eruit:

Een prinses (14 jaar) krijgt de kans om door omstandigheden vroegtijdig koningin te worden. Ze aarzelt even, maar neemt de uitdaging toch aan. Ze besluit een nieuwe politiek te voeren en echt te luisteren naar het volk. Ze daalt van haar troon af en ontmoet een middenstander, een burgervrouw, jongeren en arbeiders ('Het Koekoeksnest'-figuren). Vervolgens denkt ze na over alle informatie die ze van deze personages ontving. Het echte en het slechte geweten spoken in haar hoofd. Er volgt een minister-raad waarin haar voorstellen worden besproken en uiteindelijk besluit de koningin om toch maar weer prinses te worden. Ze beseft dat de grote politiek (nog) niets voor haar is.

Het is een eenvoudige verhaallijn, maar ze biedt voldoende spelmogelijkheden.

is de koning. Hij mag jou de vraag niet op de man af stellen." Onder meer de volgende ideeën kwamen uit de bus:

- *Vader en dochter in de koets. De koning praat over 'de kar willen trekken' en komt via die omweg tot de essentie.*
- *Vader en dochter in de badkamer. De koning kijkt via de spiegel naar haar en zegt: "Vannacht had ik een mooie droom. En weet je wie er op de troon zat?..."*
- *De koning schrijft een brief aan de eerste minister waarin hij vraagt dat die de vraag aan de prinses zou stellen. Op dat moment komt de prinses zijn werkkamer binnen.*

Zodra ik thuis was, zette ik me achter mijn tekstverwerker en bracht de beste vondsten uit de verschillende versies samen. Bij de meeste zinnen vermeldde ik niet welk personage ze had uitgesproken. In deze fase was er nog geen script, enkel een opsomming van hun eigen zinnen.

AAN DE SLAG MET DE TIENERS

De toneellessen liepen gewoon door, maar steeds vaker werd er geïmproviseerd naar het stuk toe. Elke stap in het verhaal zette ik om naar een goed omschreven improvisatieopdracht. Telkens werd de leerlingen heel duidelijk de beginsituatie geschetst en werd het eindpunt bepaald. De leerlingen speelden het geheel. Tijd voor commentaar. Opnieuw speelden zij dezelfde improvisatie met dezelfde groep spelers. Opnieuw kwam er een nabespreking. Per groepje schreven de leerlingen uit wat ze gezegd hadden. Van elke stap in het verhaal verzamelde ik aldus (minimum) drie verschillende versies.

Een afgebakende improvisatieopdracht kan er zo uitzien: "*Leen, jij bent prinses. Jouw papa is een lieve vader. Hij vertelt jou dat jij morgen koningin moet/mag worden. Dennis*

TWEEDE KANS

De leerlingen verdeelde ik in groepen. Als ik twijfelde aan de invulling van een bepaald personage duidde ik in elke groep één leerling aan die die rol zou spelen. De leerlingen kregen voorbereidingstijd en toonden een nieuwe versie van deze stap in het verhaal. Zij brachten na het spel en de nabespreking hun verbeteringen aan op de eerste versie tekst. Zij zetten er zelf bij welk personage welke zinnen uitsprak. Je zou ervan verstaand staan hoeveel inzicht leerlingen hebben in menselijke relaties. Opvallend is natuurlijk dat dezelfde kinderen steeds naar dezelfde typetjes grijpen.

Opnieuw kreeg ik drie totaal verschillende versies te verwerken. Thuis maakte ik er een (definitieve) versie van. Als de scène klaar was, werd ze weggelegd tot septem-

ber. Op deze manier groeide het verhaal. De personages en de rolverdeling groeiden spontaan. Niemand stelde zich daar vragen bij.

Ellen speelde het slechte geweten. Zij voelde zich het best in een rol met een slecht karakter. Evelien werd de onderdanige die naar. Zij heeft van nature niet veel uitstraling en voelt zich goed in een underdogrol. Waarom zou ik haar die rol dan niet gunnen?

Dit was een traag proces. Sommige scènes werden tot zesmaal toe herwerkt door de tieners en uiteindelijk verworpen. Verloren tijd? Neen, want we leerden er weer iets nieuws bij. De ministerraad was zo een moeilijke scène. Wat moesten de ministers immers bespreken? Uiteindelijk heb ik alle tekst geschrapt en de hulp van een choreograaf ingeroepen. Met muziek en dans werd het geheel uitgebeeld. Woorden waren overbodig. Het was duidelijk dat de koningin bakzeil haalde. Ons publiek kon deze scène waarderen. Voor de groep was dit een enorme succeservaring.

NIET ZOEKEN, MAAR VINDEN

Omdat het proces zo traag verliep, kwam ik niet tijdig klaar met het hele stuk. Twee stappen uit het basisverhaal werden verteld door een verteller,... meteen was die moeilijke decorovergang weggewerkt. Met deze creatie ontdekte ik dat ik niet moet zoeken naar een spetterend idee, naar de leuke uitspraken. Ik heb ze allemaal bij de leerlingen gevonden. Hoe meer ik er vond, hoe meer toffe ideeën ik bleef vinden.

Bij dit soort projecten is het normaal dat elke speler zichzelf volledig geeft. De begeleider dient een veilig klimaat te creëren waarbinnen er ruimte is om op de smoel te gaan. De slottoespraak van de koningin

waarin zij vertelt dat ze weer prinses wil zijn, werd volledig door een leerling geschreven. Ik omschreef heel duidelijk wat er gezegd moest worden, en maakte – na hun improvisatie – een spreekplan op. De leerling werkte dit tien keer beter uit. Toen ik die tekst onder ogen kreeg, moest ik slechts enkele zinsconstructies verbouwen. Zo was de tekst klaar.

Vanaf september, toen de leerlingen inmiddels in het tweede jaar zaten, begonnen de repetities. De rollen werden snel verdeeld. De leerlingen ontvingen de tekst van een scène. Zij kregen carte blanche. Op die manier kwam ik vaak tot andere ideeën voor de scènische zetting. Wanneer dit niet vlot verliep, greep ik in en bood hen een mogelijke opstelling. Sommige leerlingen komen pas los als ze weten wat ze waar en wanneer moeten vertellen. De tekstbrochure mochten ze slechts drie weken mee op het podium nemen. Ze ontdekten zelf gauw genoeg dat men niet kan spelen met een tekstbrochure in de hand. Zodoende waren de teksten na twee repetities gekend. Vanzelfsprekend leerden de teksten makkelijk uit het hoofd omdat die echt van hen waren.

KENNEN IS NIET KUNNEN

Het is niet omdat een leerling zijn tekst van buiten kent, dat zijn spel overkomt. Leerlingen voelen heel snel aan dat bepaalde zinnen hen niet liggen. Elke zin moet naar hun mond gezet worden. Dat gebeurde bij ons als volgt. Naast mij zat een speler die niet moest opkomen: zij volgde in de tekstbrochure. Ik had een souffleur, alias secretaresse. Als een leerling iets anders uitsprak, mocht de souffleur dat noteren. Pas vanaf dan lag de tekst vast. Eigenlijk komt het erop neer dat ik de leerlingen een stevige structuur bood. Hoe zij die verder inkleurden, mochten ze zelf kiezen. Echter, eens

een kleur gekozen, moesten zij die vasthouden tot aan de voorstelling.

ACHTERLIGGENDE DOELEN

In mijn toneellessen staan vier woorden centraal. Deze vier pijlers probeer ik consequent in de lessen aan bod te laten komen. Binnen dit concrete denkkader kan ik meer met de leerlingen bereiken.

1 (her)ontdekking van de eigen mogelijkheden

Leerlingen weten vaak niet wat ze kunnen. Bij elke echte uitdaging schrikken ze vaak van zichzelf. Dit zowel op toneeltechnisch als op sociaal en persoonlijk vlak. Meteen zien zij hun beperkingen. Als dit in een veilige groepssfeer kan gebeuren, komen de tieners hier rijker uit.

2 groepsbeleving

Deze tweede pijler is een logisch gevolg van de eerste. Elke leerling moet zich goed voelen in de groep. Samenhangende doet de grenzen verleggen, doet leerlingen open komen. Ze weten al heel snel wie er goed kan spelen en wie niet. Maar vanaf het moment dat ze inzien dat ze er allemaal bijhoren, speelt dit geen rol meer. Zichzelf en de anderen accepteren is noodzakelijk. Daarom sluit ik elke sessie af met een groepsmoment. De leerlingen gaan dan

naar huis met een hecht wij-gevoel.

3 participatie

Uit het voorgaande kan u afleiden hoe belangrijk ik het vind dat de leerlingen hun inbreng hebben. Ze mogen alles in vraag stellen en steeds voorstellen doen. Ik zal er altijd over praten. Zelfs in de repetitiefase wil ik het kind achter de acteur niet ontkennen. Elk individu blijft wie hij is.

4 creativiteit

Toneelspel kan pas overkomen als het doorleefd is. Het geloof van de leerling in het geheel is daarbij noodzakelijk. Bij het schrijven van de creatie hebben de leerlingen in de improvisatieoefeningen hun creativiteit kunnen botvieren. Het is me trouwens opgevallen dat hoe strakker ik de opdracht omschreef, hoe origineler de tieners werden. Eens de bal van de creativiteit aan het rollen gaat, is het doorleefde spel niet meer te stoppen.

Theater is een feest. De succeservaring was voor leerlingen en begeleider een ontzettend diepgaande ervaring. De energie binnen de groep kon de voorstelling niet laten mislukken. De creatie kon niet stuk, want de leerlingen stonden er zelf. Wat zij brachten, van A tot Z, was helemaal van hen. Zo'n momenten geven energie, warmte, zin om ermee door te gaan. De eerste lijnen voor volgend speeljaar staan alvast op papier.

*Maarten Van Rompaey
Prins Leopoldlei 69
2640 Mortsel*